

KrF Kvinner

Kvinnepolitisk program 2021 - 2024

Innhold

KRISTENDEMOKRATISK FEMINISME	1
Likeverd	1
Likestilling	1
Kvinner i politikken	2
RETTE TIL LIV	4
BIOTEKNOLOGI OG BARN	7
KVINNER OG HELSE	8
Forskning og behandling	8
Kvinnehelseportalen	9
Svangerskap – fødsel – barselomsorg	9
Psykisk helse	10
Kvinner og rus	11
KVINNER OG FAMILIE	12
Foreldrenes ansvar	12
Tidsklemma	12
Likeverd og samarbeid	12
Barnehager	12
Funksjonshemmet barn	13
Barnefamiliers økonomi	14
Barnevern på barns premisser	15
KVINNERS ØKONOMISKE FRIHET	17
Lønnsgapet – avstanden mellom kvinner og menns lønn	17
1 Aktivitets- og redegjørelsesplikten for arbeidsgiverne	17
Islandsmodellen for likelønn	18
Deltidsarbeid	18
Graviditet, fødsel og økonomi	18
2 Fødsel og økonomi	19
Kvinner og pensjon	20
3 Dagens pensjonister:	20
Kvinnelige gründere	20
Kvinner i ledende stillinger og styrerommene	21
KVINNER OG VOLD	23
Vold i nære relasjoner	23
Voldtekt og seksuelle overgrep	24
Tvangsekteskap – kjønnslemlestelse – omskjæring	25
Krisesenter	25
Pornografi	26

	Menneskehandel	26
	Kvinner i krig og konflikt	27
	<i>KVINNER OG UTENFORSKAP I NORGE</i>	28
	Særlig om tilhørighet via arbeidslivet	28
1	Innvandrere og flyktninger	29
2	Unge og voksne i utenforskap	29

1 KRISTENDEMOKRATISK FEMINISME

2

3 KrF Kvinner bygger sin politikk på det kristne verdigrunnlaget og en
4 kristendemokratisk ideologi. Vårt verdigrunnlag har sin forankring i det
5 kristne menneskesynet, nestekjærligheten og forvalteransvaret.

6

7 Menneskets verdi er uavhengig av prestasjoner, kjønn, seksuell legning,
8 hudfarge, tro eller andre forskjeller mellom mennesker og kommer til
9 uttrykk i internasjonale dokumenter.

10

11 *FNs bærekraftsmål innen 2030 nummer 5:*

12 *Oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling*

13

14 *Kvinnekonferansen i Beijing 1995:*

15 *Menneskerettigheter er kvinners rettigheter og kvinners rettigheter*
16 *er menneskerettigheter.*

17

18 **Likeverd**

19 Den kristendemokratiske feminismen bygger på prinsippet om likeverd
20 mellom menn og kvinner.

21

22 Dette forutsetter at kvinner og menn skal ha like muligheter for å delta i
23 samfunnet og påvirke samfunnsutviklingen. Politisk og økonomisk makt
24 og innflytelse er viktige virkemidler i tillegg til at likestilt liv blir nedfelt i
25 lovverket. Målet er at både kvinners og menns kunnskaper, erfaringer og
26 verdier setter et likeverdig preg på alle nivåer og sider i samfunnslivet.

27

28 Feminismen har historisk har vært nært knyttet til kvinnebevegelsen.
29 Formålet er å belyse og bekjempe de sosiale, økonomiske og kulturelle
30 strukturer som hindrer kvinner i å ha de samme muligheter som menn.
31 Dette gjør at vi deler feminismens tanker om maktfordeling mellom
32 kjønnene og likestilling.

33

34 **Likestilling**

35 Likestilling handler om at mennesker skal ha samme muligheter og rettigheter
36 uavhengig av kjønn og at muligheter for utvikling, selvrealisering og råderett over
37 eget liv ikke begrenses av hvilket kjønn man har. Det betyr at kjønn ikke
38 skal føre til diskriminering i samfunn og arbeid.

39 Likestilling innebærer at begge kjønn skal ha samme status og rettigheter,
40 makt og ressurser – og de skal ha det på egne premisser.

1 Kristendemokratisk feminisme vektlegger at kvinner og menn har
2 forskjellige erfaringer og forutsetninger. Forskjellen mellom kvinner og
3 menn vises ekstra godt når kvinnen er gravid, fødende og i barselstiden.
4 Og et mer kvinnevennlig samfunn vil bli et mer barnevennlig samfunn.
5

6 Likestilling er ikke det samme som resultatlikhet, men vil ofte innebære
7 det. For eksempel må lønnsnivået i kvinnedominerte yrker heves betydelig
8 for å synliggjøre verdien av dette arbeidet. Og kvinner og menn skal ha lik
9 lønn for arbeid av lik verdi. I dag får mange kvinner mindre betalt for
10 samme arbeid som menn.
11

12 Likestillingsloven er ryggraden i likestillingsarbeidet. Loven skal fremme
13 likestilling mellom kjønnene, og gir både kvinner og menn vern mot
14 kjønnsdiskriminering. Men likestilling kan ikke skapes gjennom
15 lovreguleringer alene.
16

17 Kristendemokratisk feminisme mener at både lovreguleringer og sosiale,
18 strukturelle og kulturelle endringer må til for å få et likestilt samfunn.
19 Målet for det kristendemokratiske likestillingsarbeidet er at alle mennesker
20 skal gis like, formelle og uformelle forutsetninger for å kunne realisere sitt
21 potensiale og uten at biologiske forskjeller underkommuniseres.

22 **Kvinner i politikken**

23 Det er like mange kvinner som menn i samfunnet. Dette må også speiles i
24 politisk ledelse i Stortinget, fylkeskommuner og kommuner.
25 Kvinneandelen i landets kommunestyre øker, og er nå 40,5%. Men
26 andelen i kommunene varierer. Det ble 35% kvinnelige ordførere etter
27 kommunevalget i 2019, men ingen kvinnelige ordførere i KrF.

28 Vi trenger flere virkemidler for å øke kvinneandelen i lokalpolitikken.
29 Skolering og motivering er spesielt viktig. Samfunnsinteresserte kvinner
30 må rekrutteres til politisk arbeid. Og partiene må sette det kvinnepolitiske
31 arbeidet høyere på den politiske dagsordenen. Det skal selvfølgelig være
32 en 50%-regel ved nominasjon, med annenhver kvinne og mann på
33 valglistene og at begge kjønn kumuleres, samt 50% kjønnsfordeling i
34 utvalg og råd.
35

36 Det må lages ordninger som gjør det mulig å kombinere politikk og
37 familieliv for å sikre vinkling på viktige saker i samfunnet.
38

39 KrF Kvinner vil satse systematisk og strukturert på det kvinnepolitiske
40 arbeidet gjennom KrF og KrF Kvinner, blant annet ved bruk av mentorer
41 for listekandidater under valgkampen og for folkevalgte.
42

43 KrF Kvinner vil arbeide for:

- 44
- 45 • 50% kjønnsfordeling i kommunale og fylkeskommunale utvalg og
- 46 organer.

1
2
3

- Gi tilbud om mentor til listekandidater under valgkampen og for folkevalgte kvinner.

1 **RETTE TIL LIV**

2 **RETT TIL LIV OG SVANGERSKAPSAVBRUDD**

3 Respekten for liv og menneskeverd er av de grunnleggende prinsipper i
4 vår kulturarv. Retten til liv og personlig frihet som er fastslått i Den
5 europeiske menneskerettighetskonvensjonen artikkel 2, er også nedfelt i
6 grunnloven. Det er ikke presisert at retten til liv må gjelde fra
7 unnfangelse til naturlig død. Et foster er et selvstendig og unikt
8 menneskeliv, selv om det trenger morens kropp for å utvikles og modnes.
9 Fosteret som et selvstendig menneskeliv må anerkjennes tydeligere
10 gjennom bedre presisering av rett til liv i grunnloven.

11
12 KrF Kvinner anerkjenner at en graviditet i noen tilfeller kan føre til
13 alvorlige vansker for kvinnen, slik det omtales i Lov om
14 svangerskapsavbrudd §2. Livet og livskvaliteten til kvinnen settes opp mot
15 fosterets rett til liv og livskvalitet. Dagens rett til selvbestemt
16 svangerskapsavbrudd til og med uke 12 har ført til at abort kan utføres
17 trygt. De stabile, og til og med nedadgående aborttallene viser at kvinner
18 i Norge ikke tar lett på dette valget, og er opptatt av å forhindre å bli
19 uønsket gravid.

20
21 KrF Kvinner mener arbeidet for å redusere aborttallene ytterligere må
22 prioriteres. Hovedfokus må ligge på å forhindre uønsket graviditet
23 gjennom god seksual- og samlivsundervisning, god tilgang på gratis og
24 billig prevensjon, sterkt fokus på voldtektsforebygging og å styrke
25 rettighetene til familier med barn med spesielle behov. Ikke minst må
26 kommunene sørge for å innfri de rettighetene barn med spesielle behov
27 har på en kvalitetsmessig god måte og uten at foreldrene unødige må
28 kjempe for dette selv.

29
30 Det må sikres at kvinner som vurderer å ta abort får informasjon og
31 veiledning om den bistand som samfunnet kan tilby henne, slik man har
32 rett på etter Lov om svangerskapsavbrudd. Informasjonen må være
33 tilstrekkelig bred og ha til hensikt å bidra til at kvinnen og paret kan se
34 alternativer til abort. Helsepersonell skal opptre støttende overfor den
35 gravide. Etter at all informasjon av helsemessig betydning er gitt og
36 problemstillinger belyst, bør helsepersonellet ikke gi uttrykk for sin
37 personlige mening selv om man er uenig i kvinnens uttrykte valg om å
38 fortsette eller avslutte svangerskapet.

1

2 Stadig flere sykdommer og misdannelser kan diagnostiseres på
3 fosterstadiet, og med tidligere fosterdiagnostikk kan noen av disse
4 behandles tidligere og bedre enn før. Spørsmål om svangerskapsavbrudd
5 dukker likevel opp ved tidlig påvisning av sykdommer, syndromer og
6 misdannelser. Ved økning i bruken av tidlig fosterdiagnostikk kommer
7 derfor ikke lenger bare forhold som gjelder moren inn i vurderingen av
8 selvbestemt svangerskapsavbrudd, men i økende grad også spørsmål som
9 innebærer kvalitative vurderinger av fosteret. KrF Kvinner er derfor imot
10 rett til tidlig fosterdiagnostikk til alle kvinner.

11

12 Ved en ny lov som legger fosterets rett til liv til grunn, vil KrF Kvinner
13 erstatte nemdene med obligatorisk tverrfaglig rådgivning og at avgjørelser
14 knyttet til liv og helse tas i dialog med kvinnen.

15 KrF Kvinner vil arbeide for å øke fødselstallene og redusere aborttallene.
16 Obligatorisk rådgivning for abortsøkende vil *både* bygge opp om
17 menneskeverdet og bidra til at den gravide kan se alternativ løsninger til
18 abort. Det er viktig at enslige kvinner og par får informasjon og rådgivning
19 om både medisinske forhold, mulige ettervirkninger og økonomiske
20 støtteordninger.

21 Det er også viktig å legge til rette for å gi veiledning, kunnskap, støtte,
22 omsorg og oppfølging gjennom svangerskapet og å støtte frivillige
23 organisasjoner som driver abortveiledning.

24

25 KrF Kvinner vil arbeide for:

26

- 27 • Grunnlovsfeste anerkjennelsen av at fosteret er et selvstendig
- 28 menneskeliv med rett til liv
- 29 • Prioritere tiltak mot uønsket graviditet
- 30 • Øke engangsstøtten
- 31 • Gi fødselspermisjonsrettigheter til studenter og deretter gratis
- 32 barnehagetilbud til enslige studenter eller for par hvor begge er
- 33 studenter
- 34 • Kommunene må automatisk innfri sine forpliktelser overfor familier
- 35 med barn med spesielle behov og tilbudet må holde god kvalitet
- 36 overfor den enkelte familie
- 37 • Sikre kvinner tilstrekkelig og god informasjon i forbindelse med
- 38 vurdering av svangerskapsavbrudd, med økte ressurser til
- 39 opplysning og rådgiving

- 1 • Støtte frivillige organisasjoner som (har fokus på menneskeverd og
- 2) arbeider med abortveiledning (og menneskeverd)
- 3 • Sikre medisinsk målrettet fosterdiagnostikk ved mistenkt sykdom
- 4 eller avvik og ikke generell tidlig fosterdiagnostikk til alle
- 5 • Beholde dagens 12-ukersgrense for selvbestemt abort
- 6 • Beholde dagens nemndbehandling ved søknad om senabort
- 7 • Stramme inn svangerskapsloven § 2c når det gjelder egenskaper
- 8 hos fosteret selv
- 9 • Økt forskning på årsaker til og ettervirkninger etter abort
- 10

1 BIOTEKNOLOGI OG BARN

2 Bioteknologien skal sikre at medisinsk bruk av bioteknologi utnyttes til
3 beste for mennesker. Den bioteknologiske forskningen gir store
4 muligheter for behandling av sykdommer og nye helsetilbud og er i stadig
5 utvikling. Men det er ulike meninger om hva og hvorledes de
6 bioteknologiske muligheter skal utnyttes. Meningsforskjellene skyldes
7 ulike verdimeslige vurderinger.

8 Den teknologiske utviklingen innen analyse- og behandlingsmetoder gir
9 utfordringer på de fleste fagområder som reguleres av loven, ikke minst
10 områder som gjelder nye muligheter til å få barn og
11 svangerskapsavbrudd. Dette gjelder blant annet assistert befruktning,
12 preimplantasjonsdiagnostikk (PGD), fosterdiagnostikk (NIPT), genterapi
13 og forskning på stamceller fra fostre.

14 Når det gjelder alternativer til å få barn utenfor den naturlige måten,
15 mener KrF Kvinner at lovgivningen må oppfylle grunnleggende
16 menneskerettigheter som vi finner i barne- og kvinnekonvensjonen:

- 17 • Kvinnekroppen er ikke til salgs.
- 18 • Alle barn skal ha rett til en mor og en far.
- 19 • Barn skal ha rett til å kjenne sitt biologiske opphav og kontakt
20 gjennom oppveksten så langt det er mulig.

21 Debatten om surrogati, eggdonasjon og sæddonasjon er vanskelig. Den
22 rører ved menneskets dypeste behov for å få barn, samt situasjonen til
23 barn som finnes og barn som ikke finnes. Samfunnet har et ansvar for å
24 regulere dette på en måte som ivaretar respekten for og rettigheter til
25 barnet.

26 Hensynet til barnet og retten til å kjenne til sitt opphav, bør føre til
27 begrensninger innenfor fertilitetsindustrien. Åpenhet om donor må være
28 en selvfølge, men dette oppfyller ikke barnekonvensjonens bestemmelser.

29 Å løsrive biologien fra kvinnekroppen og svangerskapet innebærer risikoen
30 for kommersiell utnytting av kvinnekroppen, og historien viser at kvinner
31 er mer sårbare for dette.

32 Dette betyr at KrF Kvinner ikke vil tillate eggdonasjon, surrogati og
33 sæddonasjon hverken til par eller enslige.

34

1 **KVINNER OG HELSE**

2 Retten til et godt og likt helsetilbud er grunnleggende i vårt samfunn og
3 gjelder innenfor hele helseomsorgen. Trygghet, nærhet, tillit, valgfrihet
4 og kvalitet er viktige verdier. Et helsetilbud på like vilkår må være
5 grunnleggende.

6 Det er imidlertid fortsatt stor kunnskapsmangel og manglende integrering
7 av kvinneperspektivet i helsepolitikk og praksis. De fleste studier innen
8 sosiale helseulikheter har enten sett på forskjeller mellom menn, eller på
9 menn og kvinner samlet. Kvinner og menn er biologisk forskjellig, og
10 derfor vil både medikamenter og behandlingsformer kunne ha ulik effekt.

11 Kvinners sykefravær har økt. Sykefraværsprosenten for menn har vært
12 uforandret siden 1979. Derimot har fraværet for kvinner i samme periode
13 gått fra å være lavere enn menns fravær, til å bli rundt 60% høyere.
14 Graviditet, holdninger til kvinner og den doble arbeidsbyrden med hjem og
15 jobb er forklaringer det er verdt å studere nærmere.

16 **Forskning og behandling**

17 Menn og kvinner har ulikt sykdomsbilde og det er nødvendig å styrke
18 forskningen og forebygging på dette feltet. Menn får gjerne langt mer
19 alvorlige sykdommer tidligere i livet enn kvinner. Menn dør også
20 gjennomsnittlig tidligere enn kvinner.

21 Kvinner har derimot flere kroniske og skjulte lidelser, og mange får
22 redusert sin livskvalitet. Kroniske muskelsmerter, som rammer mange
23 kvinner, kan være vanskelig å forstå, fordi legen ikke finner noe galt ved
24 den kliniske undersøkelsen. Noen «typiske kvinnesykdommer» får liten
25 oppmerksomhet. Flere kvinner med jobb og omsorgsansvar rammes av
26 utmattelse.

27 Kvinner må få bedre tilbud ved spesifikke kvinnesykdommer. Kvinner har
28 et dårlig behandlingstilbud for lidelser i underlivet. Over 10% av alle
29 kvinner vil få kroniske underlivsplager til enhver tid. Vulvalidelser er en
30 sammensatt sykdomsgruppe. Den er delt faglig mellom flere ulike
31 medisinske yrkesgrupper, noe som gjør at forskning ofte blir fragmentert.
32 Endometriose rammer mange kvinner og er lite kjent til tross for at den
33 kan ha store konsekvenser når det gjelder livskvalitet, smerter og ufrivillig
34 barnløshet. Kun Kristiansand, Oslo og Trondheim tilbyr spesialhjelp for
35 vulvalidelser og med svært begrenset åpningstid. Sverige har over 20
36 vulvaklinikker.

37 Osteoporose (benskjørhet), rammer mest eldre kvinner og gjør dem
38 sårbare for brudd i håndledd, rygg og lårben. Den kan føre til alvorlige
39 konsekvenser, også med dødelig utgang.

40 Flere kvinner enn menn dør av en hjertesykdom. Det tar ofte lengre tid å
41 diagnostisere en sykdom hos kvinner enn hos menn, fordi mye forskning

1 er blitt utført på menn. Forskjellen mellom kvinner og menn vises ekstra
2 godt når kvinnen er gravid, fødende og i barselstiden. Symptomene på
3 hjerteinfarkt hos kvinner kan være diffuse, og kvinner har ikke alltid
4 smerter i brystet slik som ofte menn har. Ett av tre dødsfall blant kvinner
5 skyldes hjerte- og karsykdommer.

6
7 Å sikre riktig behandling så raskt som mulig og øke kompetansen blant
8 fastlegene og annet helsepersonell på kvinners sykdomsbilde er målet
9 innenfor kvinnehelse. Det er behov for forskning på kjønnsforskjeller også
10 når det gjelder virkninger og bivirkninger på legemidler.

11
12 En ny NOU om kvinnehelse vil gi kunnskap for prioriteringer innenfor
13 kvinnesykdommer og kvinnehelse, men dette må ikke stoppe tiltak som
14 allerede er godt begrunnet innenfor forskningen.

15

16 KrF Kvinner vil arbeide for:

- 17 • Å styrke forskning på kvinnehelse
- 18 • Å styrke forskning på kjønnsforskjeller når det gjelder virkninger
19 og bivirkninger på legemidler
- 20 • Å styrke innsatsen på forskning, behandling og oppfølging av
21 utmattelsestilstander
- 22 • At det opprettes vulvaklinikker ved alle helseforetakene
- 23 • At det gis likeverdig behandling for endometriose i hele landet
- 24 • At det opprettes et utvalg til å gå gjennom internasjonal
25 forskning som viser helseplager ved EMF-påvirkning

26

27 **Kvinnehelseportalen**

28 Kvinnehelseportalen vil være et meget godt tiltak for å øke kunnskap om
29 kvinnehelse innenfor helsesystemet og gi kvinnene et bedre
30 tilbud. Norges Forskningsråd har gjennom Kilden kjønnsforskning i 2018
31 anbefalt å opprette et pilotprosjekt for kvinnehelseportalen, som ennå
32 ikke er opprettet. Dette skal være en nettportal som samler og formidler
33 forskningsbasert kunnskap til spesialisthelsetjenesten og fastleger om
34 kvinners helse og behandlingstilbud, tetter kunnskapshull og endrer
35 behandlingstilbud, samt øke kvinner mulighet til å kunne ta bedre vare på
36 helsen sin. Man får bedre hjelp enn hos «doktor Google».

37

38 KrF Kvinner vil arbeide for:

- 39 • Å opprette kvinnehelseportalen

40 **Svangerskap – fødsel – barselomsorg**

41 Kvinner i Norge føder i gjennomsnitt flere barn enn ellers i Europa. Dette
42 skyldes trolig gode ordninger med fleksible permisjoner og gode
43 økonomiske tiltak. Utviklingen går imidlertid mot stadig lavere fødselstall
44 og befolkningen klarer ikke lenger å reprodusere seg selv. Dette har

1 mange årsaker, men det handler også om holdninger til kvinnehelse og
2 fødsler.

3 Liggetiden ved barselavdelingene på sykehus/fødestuer har gått drastisk
4 ned de siste årene. Det er for lite oppmerksomhet rundt den store fysiske
5 og psykiske omstillingen det er å få et barn. Mor er sårbar, ammingen er
6 ikke i gang, og spenningen like etter fødselen tar man med seg hjem.
7 Hormonbalansen i kvinnekroppen er ofte i ubalanse og flere rammes av
8 fødselsdepresjon.

9 Forklaringene av spebarnsdød har endret seg de siste årene. I dag skyldes
10 de fleste spebarnsdødsfall medfødte misdannelser og tilstander og
11 sykdommer som oppstår rundt fødselen. Det er derfor viktig med høy
12 fagkompetanse og hjelp under fødselen.

13 Det er viktig at svangerskapsomsorgen styrkes med tettere oppfølging av
14 jordmor/lege og følgetjeneste med jordmor og at oppholdstiden ved
15 fødeavdelinger bestemmes i forhold til den enkeltes behov. Det må sikres
16 god grunnbemanning av jordmødre i alle kommuner og sykehus.
17 Og nybakte foreldre må få jevnlig besøk av jordmor/helsesøster i tråd
18 med helsedirektoratets anbefalinger.

19

20 KrF Kvinner vil arbeide for:

- 21 • At det opprettes en nasjonal opptrappingsplan for tilstrekkelig
- 22 sikring av jordmorkapasitet både i kommune- og
- 23 spesialisthelsetjenesten
- 24 • Sikre at kvinner får tilgang til jordmor på tidligere stadium for å
- 25 unngå å føde på vei til sykehuset
- 26 • At kapasiteten utvides slik at oppholdstiden på fødeavdelinger
- 27 bestemmes av den enkeltes behov
- 28 • Større fokus på forebygging og kunnskap om fødselsdepresjon

29

30 **Psykisk helse**

31 Kvinner er overrepresentert med psykiske lidelser som depresjon, angst
32 og fobier. Hos ungdom, og særlig blant jenter, er spiseforstyrrelser et
33 stort problem. Krav om å være lykkelig hele tiden, se "perfekt" ut og
34 mestre livet, er for noen blitt umulig å leve opp til.

35 Depresjon hos eldre er den vanligste sykdommen, og dobbelt så
36 mange kvinner som menn har depresjon. Sykdommen er ofte
37 underdiagnostisert og underbehandlet, til tross for at behandling virker på
38 samme måte som ellers i befolkningen.

39 Mellom 14–20 % av ungdom opplever MEA-forstyrrelser (Mentale-,
40 Emosjonelle- og Adferdsforstyrrelser) og jenter er rammes i større grad
41 enn gutter. Angsten debuterer ofte i 12-års alder, og kan ha en utvikling
42 med senere rusmisbruk og depresjonsdiagnose hvis det ikke gis et
43 adekvat behandlingstilbud

44

1 Det er helt nødvendig at tidlige og raske tiltak etableres for å redusere
2 psykiske lidelser og at det etableres et kunnskaps- og kvalitetsløft på
3 dette området.

4
5 KrF Kvinner vil arbeide for:

- 6 • At alle videregående skoler får helsesykepleiertilbud
- 7 • At alle grunnskoler må få opplæring i forebygging av MEA-
8 forstyrrelser
- 9 • Forebygging av selvmord blant unge

11 **Kvinner og rus**

12 Det er store forskjeller på hvorfor og hvordan kvinner og menn ruser seg,
13 men likestillingen er på vei inn også her. Det er blitt vanligere med et
14 høyt alkoholkonsum også blant unge kvinner. Kvinner utvikler også
15 rusproblemer raskere. Det er flere forklaringer på dette, likeledes at
16 behovet for behandlingstilbud er forskjellig. Det trenges et mangfoldig
17 behandlingstilbud. Kvinner med omsorgsansvar og arbeid foretrekker
18 poliklinisk behandling da dette er lettere å kombinere. Det er også lettere
19 å skjule rusproblemet i en psykisk lidelse da dette er mer akseptert.

20
21 Kvinner i LAR-programmet (Legemiddel Assistert Rehabilitering) må følges
22 særlig tett under svangerskapet. Et nyfødt barn kan oppleve betydelige
23 helsemessige skadevirkninger dersom mor har brukt LAR-medikamenter
24 under svangerskapet. De nasjonale helserådene bør revurderes slik at
25 tvungen eller frivillig rusbehandling vurderes opp mot svangerskapet og
26 det ufødte barnet.

27
28 KrF Kvinner vil arbeide for:

- 29
30 • Opprette flere egne behandlingstilbud og rusbehandlingsplasser
31 for kvinner
- 32 • at gravide innen LAR-medisinerer får annen behandling

1 **KVINNER OG FAMILIE**

2 **Foreldrenes ansvar**

3 Kvinnens rolle er unik

4 Kvinnens rolle gjennom svangerskap, fødsel, barsel og amming, er
5 unik. Kvinnens biologi, gir kvinnene både en spesiell oppgave og unik
6 fysisk kontakt mellom mor og barn (dyade). Samtidig er begge foreldre
7 viktige og likeverdige med forskjellige roller

8

9 Kvinner er en vesentlig del av familiene og de fleste barn bor sammen
10 med begge foreldrene sine eller en forelder. Å ha tid til barn har en
11 fundamental betydning for samfunnet, og er en investering i fremtidige
12 generasjoner. Ingen kan erstatte foreldrenes tilstedeværelse, selv i en tid
13 der omsorgen av barna i større grad er institusjonalisert

14

15

16 **Tidsklemma**

17 Familien er avhengig av to inntekter og samfunnet har også tilrettelagt for
18 at begge foreldrene arbeider. Tidsklemma blir foreldrenes utfordring.

19 Familier som velger en rolig start for barnet, med kontantstøtte og
20 eventuelt permisjon i tillegg, kan møte liten forståelse, og de ulike valg
21 avstedkommer faglige, politiske og mødre/fedre- diskusjoner.

22 Kontantstøtten har vært en hjelp for mange foreldre og barn. Barns behov
23 for tilknytning og trygge rammer må ikke usynliggjøres.

24

25 **Likeverd og samarbeid**

26 Likeverdig foreldreskap er viktig, og det er foreldrenes ansvar å ivareta
27 barns behov for tilknytning, nærhet, omsorg og trygge rammer.

28 Foreldrene er de viktigste personene i barnas liv. Foreldreskapet blir mest
29 likestilt når samfunnet gir både mor og far mulighet til å ta sin del av den
30 omsorgen barnet trenger, også der den ene forelderen har en
31 funksjonsnedsettelse. KrF Kvinner ønsker en politikk som ivaretar barns
32 behov, uansett hvilken samlivsform foreldrene har valgt.

33 Full likestilling blir først realisert når begge foreldrene tar like stort ansvar
34 for barn og hjem og eldre/syke pårørende. Samfunnet må derfor legge til
35 rette for at også fedrene tar like stort eller større ansvar for barn/hjem og
36 familie. Mange småbarnsfamilier sliter med økonomien, særlig gjelder
37 dette eneforeldre-gruppen, herunder de med delt foreldreskap.

38

39 **Barnehager**

40 Både kvinner og menns yrkesdeltakelse er viktig, både for å få brukt sin
41 kompetanse, arbeidskraft og deltakelse i samfunnsutvikling og velferd,
42 derfor trenger vi barnehager.

1
2 Barnehagene utgjør en stor og mangfoldig sektor med stor
3 samfunnsmessig betydning. Barn i Norge har lovfestet rett til
4 barnehageplass fra de fyller ett år og per 2020 har over 92% av barn
5 mellom 1-5 år plass i barnehage.

6
7 Med utgangspunkt i tilknytningsforskning bør ikke barna starte i
8 barnehagen før de kan gå og snakke.

9
10 Undersøkelser/forskning på området viser at stadig flere kvinner og menn
11 vil ha mere tid sammen med sine barn, mens de ennå er små.

12
13 **Barns beste**
14 I 0-2 års alderen etableres grunnleggende trygghet eller utrygghet. For at
15 tilknytningen skal bli trygg, trenger barn å oppleve sammenhengende
16 kjærlighet fra primære nære omsorgspersoner. Denne innsikten viser at vi
17 må tenke nytt i vår omsorg for de minste, ikke minst gjelder det mors og
18 fars roller, det offentliges støtte og organiseringen av arbeidslivet og
19 barnehager. KrF Kvinner vil foreslå utvidet foreldrepermisjon fordi barns
20 tilknytning er så viktig. Kvinnens foreldrepermisjon må ikke reduseres til
21 fordel for mannens. Skal fars permisjon økes, må det bety en samlet
22 lengre permisjon og ikke gå på nedskjæring av mors.

23
24
25 KrF Kvinner vil arbeide for:

- 26 • foreldrestipend til studenter og at engangsstønad økes til 3 G og
- 27 utbetales over et år (pr 2020 304 053)
- 28 • støtte at utarbeidede nettbaserte kurs i samliv og foreldreskap tas i
- 29 bruk
- 30 • at svangerskapspermisjonen utvides
- 31 • å gi gratis foreldreveiledningskurs til førstegangsførelse gjennom
- 32 helsestasjonen
- 33 • å gi fedre egen pappa-oppfølging, før og etter barsel.
- 34 • at lov om barnetrygd og bidragsrettigheter gjennomgås og tilpasses
- 35 delt foreldreskap
- 36 • å gi rett til kommunal hjemmetjeneste ved sykdom hos en av
- 37 foreldrene
- 38 • god pedagog- og voksentetthet i barnehagene og kurs til alle
- 39 ansatte, inkl vikarer, på relasjons-kompetanse i barnehagene
- 40 • gi alle 5-åringer gratis kjernetid i barnehager

41

42 **Funksjonshemmet barn**

43 Mange familier med barn med funksjonshemming strever med å få
44 den hjelpen de har krav på. Det kan være flere årsaker til det, for
45 eksempel byråkrati, kommunens økonomi eller en travel hverdag for

1 familien. KrF Kvinner vil arbeide for at familier med barn med
2 funksjonsnedsettelse skal leve et liv hvor familien selv organiserer
3 familielivet, og at ikke det blir en kamp mot systemet.

4 KrF Kvinner vil arbeide for at

- 5 • Familier med barn med funksjonsnedsettelse skal få den
6 hjelpen de trenger uansett hvilken kommune de bor i.
- 7 • Koordinator for den som trenger det på et tidlig tidspunkt
- 8 • Ordningen med omsorgstønad må styrkes gjennom at den
9 rettighetsfestes i folketrygdloven.
- 10 • BPA-ordningen forbedres med like ordninger i hele landet.

11

12 **Barnefamiliers økonomi**

13 Barnefattigdom rammer spesielt barn av foreldre med lav
14 utdanning, foreldre uten fast jobb og foreldre med ikke-vestlig
15 innvandringsbakgrunn. Det gjelder også barn i store
16 husholdninger, barn med enslig forsørger, husholdninger som
17 mottar sosialhjelp eller er velferdsavhengige. Kvinner utgjør
18 hoveddelen i gruppen enslige forsørgere. Som fattige regnes her
19 personer med inntekter lavere enn 60 % av medianinntekten
20 (Siste tall SSB 2020 – 317 000)

21
22 Fattigdom kan ramme uventet og tilfeldig, men kan også være et resultat
23 av sosial arv over tid. Trygd er i mindre grad enn før nok til å løfte
24 husholdninger over fattigdomsgrensen. Alternative økonomiske ordninger
25 for personer med lav inntekt bør utredes, blant annet økt bunnfradrag slik
26 at de med lav inntekt får mindre skatt.

27
28 Barnetrygden har stadig gått ned i reell verdi og trenger et kraftig løft for
29 alle, også for barn mellom 6 og 18 år. Den har ikke blitt justert i
30 kroner siden 1996, med unntak av en svært beskjeden økning i
31 månedsbeløpet i 2019. For barn under 6 år har det imidlertid blitt en god
32 økning fra september 2020.

33
34 Arbeid er det viktigste virkemidlet i kampen mot fattigdom. KrF Kvinner er
35 imot ufrivillig deltidsarbeid. I tillegg mener vi at fattigdom kan bekjempes
36 ved økt økonomisk støtte og gode fleksible ordninger for de som står
37 utenfor arbeidslivet.

38
39 KrF Kvinner vil arbeide for:

- 40 • at engangstønad økes til 3 G og utbetales over et år (Per 2020 304
41 053)
- 42 • å øke den universelle barnetrygden vesentlig

1 **Barnevern på barns premisser**

2 En god og trygg barndom er et viktig fundament for å kunne lykkes i
3 livet. KrF vil føre en politikk som styrker barns oppvekstvilkår og
4 familiers omsorgsevne.

5

6 Et godt barnevern

7 Det kommunale barnevernet har en viktig rolle som hjelper i de hjem hvor
8 ting er vanskelig. Barn i Norge fortjener god hjelp når de har det vanskelig
9 og her har politikerne et ansvar som kvalitetssikrere i egen kommune. Det
10 kommunale barnevernet trenger bredere spekter av gode hjelpetiltak.
11 Økonomien må ikke være til hinder for at slike hjelpetiltak brukes. Den
12 igangsatte kompetansehevingen bør støttes.

13

14 Barnevernets medarbeidere har en dobbeltrolle som vanskeliggjør en
15 tillitsfull relasjon til familier. Det er viktig at rettssikkerheten til barn og
16 familiene deres er forsvarlig, særlig når de utsettes for tvang. En må
17 vurdere om det er hensiktsmessig at den kommunale barneverntjenesten
18 skal ha så vide tvangshjemler. Myndighetenes arbeid med å redusere
19 antallet akutt plasseringer må følges opp og det må vurderes om
20 kontrollen med tvangsbruken er god nok.

21

22 Ungdomsvern

23 En bør vurdere å etablere et ungdomsvern som spesialiserer seg på de
24 utfordringer og ikke minst muligheter ungdom har til å «begynne på
25 nytt.» Erfaringer fra tidligere barnevernsbarn bør innhentes som
26 kunnskaps- og forbedringsgrunnlag.

27

28 Systemforbedringer

29 Det bør etableres en ny pool-ordning for oppnevning av sakkyndige i
30 samsvar med grunnleggende krav til rettssikkerhet. Begge parter har i
31 dag anledning til å oppnevne sakkyndig, men det bør bli allmenn praksis,
32 og det bør vurderes betalt av det offentlige. Psykologenes kompetanse bør
33 utnyttes bedre enn i dag, også som rådgivende for barn og deres familier
34 på et tidlig stadium i saken. Foreldrenes omsorgsevne skal også vurderes
35 etter denne veiledningen og rådgivningen.

36 Det bør bli obligatorisk bruk av familieråd i barneverntjenesten og
37 obligatorisk samtaleprosess forut for hovedforhandlingen i fylkesnemnda.
38 Man må vurdere å opprette en familiedomstol for behandling av saker
39 knyttet til barn og familier. Erfarne saksbehandlere og fagfolk med
40 kulturell kompetanse må foreta vurderinger i tvangssakene. Utdannelsen
41 må utvides til mastergrad med særlig fordypning i rettsikkerhet og
42 kontradiksjon.

43

44 KrF Kvinner vil arbeide for:

- 45 • At det opprettes en Familiedomstol for behandling av saker knyttet
46 til barn og familier

- 1 • At det etableres et eget tilsynsorgan for barnevernet for forbedring
- 2 og oppfølging.
- 3 • At det utvikles og tilbys flere ulike hjelpetiltak i det kommunale
- 4 barnevernet og at mere av barnevernsmidlene må gå til hjelpetiltak
- 5 i familiene.
- 6

1 **KVINNERS ØKONOMISKE FRIHET**

2 Økonomisk selvstendighet er en forutsetning for at kvinners
3 valgmuligheter både i arbeidslivet og familiesituasjon er reelle. Det er
4 viktig at denne økonomiske friheten er reell både i de yrkesaktive årene
5 og ved oppnådd pensjonsalder.

6 **Lønnsgapet – avstanden mellom kvinner og menns lønn**

7 I 2019 hadde kvinner en gjennomsnittlig månedslønn omregnet til
8 heltid på 43 850 kroner, som utgjør 87,6 prosent av menns lønn. Dette er
9 situasjonen når vi regner om lønnen til alle som arbeider til heltidsinntekt.
10 Slik er dessverre ikke virkeligheten. På grunn av deltidsarbeid tjener
11 kvinner i realiteten 70 % av det menn gjør. Det betyr at kvinners
12 økonomiske frihet er 70 % av menns.

13 Dersom vi ser til lønnsstatistikkene fra tidligere år, finner vi at forskjellen
14 mellom menn og kvinners inntekt er kun redusert med 4 % på 20 år.
15 Lønnsgapet mellom kvinner og menn krympet med 0,4 % fra 2017 til
16 2018. Dersom utjevningene går i samme tempo framover, vil kvinner og
17 menn tjene det samme i 2052. En viktig årsak til forskjellen i menn og
18 kvinners lønn, er det kjønnsdelte arbeidsmarkedet vi har i Norge. Kvinner
19 velger oftere enn menn lavtlønnsyrker. Dette gjelder f.eks de viktige
20 omsorgsyrkene, som er lavt betalt og hvor turnusen gjøres opp med
21 deltid. Med digitaliseringen og endringen av arbeidsmarkedet vil mange
22 kvinneyrker være de som består og være behov for i fremtiden. Det er
23 også derfor viktig at lønnen i de kvinnedominerte yrkene økes.

24 *Aktivitets- og redegjørelsesplikten for arbeidsgiverne*

25 Aktivitets- og redegjørelsesplikten for arbeidsgiverne kan beskrives som
26 virksomhetens HMS-arbeid når det gjelder å fremme likestilling og hindre
27 diskriminering.

28 Fra 2020 er arbeidsgivernes aktivitets- og redegjørelsesplikt forsterket, da
29 de nå skal gjøre en lønnskartlegging og en kartlegging av ufrivillig deltid
30 hvert annet år.

31 Følgende arbeidsgivere er omfattet av denne plikten: alle offentlige
32 arbeidsgivere, alle private arbeidsgivere med mer enn 50 ansatte, alle
33 private arbeidsgivere med 20 ansatte eller mer, hvis en av arbeidslivets
34 parter krever det.

1 **Islandsmodellen for likelønn**

2 Island vedtok 8. mars 2017 som første land i verden å innføre en
3 likelønnsstandard innen 2022.

4 For å kunne følge opp den nye lovgivningen som omfatter alle bedrifter og
5 offentlig etater med mer enn 25 ansatte, skal den islandske staten
6 sertifisere den enkelte bedrifts lønnsplan hver tredje år. De som ikke
7 klarer å bevise at de gir kvinner og menn lik lønn, kan få bøter

8 **Deltidsarbeid**

9 En vesentlig faktor som påvirker lønnsnivået for den enkelte er arbeidstid.
10 Deltidsarbeid er fremdeles langt vanligere blant kvinner enn menn.
11 Lønnsnivået er generelt lavere for deltidsstillinger enn for heltidsstillinger.
12 I 2019 var andelen som jobbet deltid blant kvinner 48 prosent og 26
13 prosent blant menn.

14 Arbeidsmiljøloven sier at deltidsansatte har fortrinnsrett til utvidet stilling
15 fremfor at arbeidsgiver foretar ny ansettelse i virksomheten.

16 Ufrivillig deltid vil si at en person arbeider i mindre stilling enn man
17 ønsker. Det er en utfordring for samfunnet at mange arbeider ufrivillig
18 deltid. Det må skapes en bedre heltidskultur blant norske arbeidsgivere
19 ved at det legges til rette for å benytte den arbeidskraft som er
20 tilgjengelig.

21 Særlig offentlig sektor har en stor andel ufrivillige deltidsansatte, ikke
22 minst innenfor helse- og omsorgstjenesten. Utfordringene her er ofte
23 knyttet til turnusarbeid.

24 KrF Kvinner vil arbeide for:

- 25 • at Norge innfører sertifisering av bedrifters lønnsplan
- 26 (Islandsmodellen) med fokus på likelønn og ufrivillig deltid
- 27 • at kvinnedominerte yrker gis større lønnstillegg enn
- 28 mannsdominerte yrker for å utjevne lønnsforskjeller å kreve en
- 29 tidsplan fra partene i arbeidslivet for å eliminere lønnsforskjellene
- 30 mellom kjønnene
- 31 • mer fokus på arbeidet med likelønn både hos Likestillings- og
- 32 diskriminerings ombudet og Kulturdepartementet
- 33 • at ingen ufrivillig har mindre enn 50 % stilling
- 34 • at deltidsansattes fortrinnsrett til økt stilling må være reell

35

36 **Graviditet, fødsel og økonomi**

37 Gravide arbeidstakere har et særlig vern mot oppsigelse og diskriminering
38 under svangerskap og permisjon.

1 Likestillingsloven slår fast at diskriminering på grunn av graviditet og
2 fødselspermisjon er forbudt. Diskriminering foreligger dersom arbeidstaker
3 blir behandlet dårligere enn andre i tilsvarende situasjon på grunn av
4 graviditet og fødselspermisjon. Det er heller ikke lov å diskriminere menn
5 fordi de benytter permisjonsrettigheter.

6 Arbeidsmiljøloven slår fast at en gravid arbeidstaker ikke kan sies opp
7 med begrunnelse i graviditeten. Loven gir også et særlig vern for gravide
8 arbeidstakere under permisjon i inntil ett år.

9 *Fødsel og økonomi*

10 Foreldrepengene skal erstatte inntekten når man skal være hjemme med
11 barnet i forbindelse med fødsel eller adopsjon. Det utbetales fra NAV
12 opptil 6 G (pr 2020 kr.608 106) i foreldrepenger i 49 uker eller 80 % i 59
13 uker. Regelverket for utbetaling av foreldrepenger er meget komplisert,
14 særlig for fedre. Det er behov for at dette forenkles.

15 Dersom man har hatt årlig inntekt på under ½ G (kr. 50 676) utbetales
16 ved fødsel et engangsbeløp per 2020 på kr. 84.720. Det er behov for å
17 øke engangsbeløpet betydelig for å styrke den enkeltes økonomi, ikke
18 minst blant studentene. Betydelig økt engangsstønad vil bidra til at
19 alderen ved første fødsel reduseres og at fødselstallet på sikt øker.

20 Retten til foreldrepenger er i dag knyttet til kvinners inntekt i form av lønn
21 eller tilsvarende i seks av de ti siste månedene før fødsel. Det betyr at
22 dersom de for eksempel er hjemme med barnet noen måneder utover
23 foreldrepermisjonstiden, kan de miste retten til ny foreldrepermisjon med
24 neste barn. Dette slår urettferdig ut for de som får barn med korte
25 mellomrom og for de som får premature barn. Far får heller ikke
26 foreldrepenger basert på egen stilling.

27 KrF Kvinner vil arbeide for

- 28 • at engangsstønad økes til 3 G og utbetales over et år
- 29 • at en slik engangstønad også gis til dem som ikke har grunnlag for
30 foreldrepenger over 3G (304 024 pr 2020)
- 31 • å forenkle regelverket for foreldrepenger
- 32 • å gi begge foreldre selvstendige rettigheter til foreldrepenger
- 33 • at alle foreldre må få beholde retten til foreldrepenger som ved
34 forrige barn når det er mindre enn to år mellom fødslene.
- 35 • at foreldre skal ivaretas under lønnsoppgjør når de er i
36 foreldrepermisjon

1

2 **Kvinner og pensjon**

3 Folketrygden er sikkerhetsnettet for økonomien når arbeidsinntekt fra
4 arbeid faller bort på grunn av alder eller sykdom

5 Mange kvinner blir kommer dårligere ut i den nye pensjonsmodellen fordi
6 all inntekt gjennom hele livet vil være avgjørende for pensjonens
7 størrelse. Kvinner har vesentlig lavere livsinntekt enn menn, fordi
8 kvinnedominerte yrker er lavere betalt enn mannsdominerte yrker og
9 kvinner arbeider fortsatt mer deltid enn menn.

10 Årsaken til deltidsarbeid er ofte omsorgsoppgaver i familien. KrF Kvinner
11 vil derfor at årlig samlet opptjening av pensjonspoeng i folketrygden skal
12 deles mellom ektefeller og registrerte samboere med barn

13 *Dagens pensjonister:*

14 Kvinner har vesentlig lavere alderspensjon enn menn. I 2017 var kvinners
15 pensjon 78 prosent av menns. 86 prosent av minstepensjonistene var
16 kvinner.

17 Mange av minstepensjonistene er enslige. Dette fører til at en del av disse
18 har en vanskelig økonomi. Minstepensjon for enslige minstepensjonister er
19 kr.202 818 fra 1.september 2019. Det er behov for å øke
20 minstepensjonen for enslige pensjonister.

21 KrF Kvinner vil arbeide for:

- 22 • at pensjonsreformen evalueres og justeres ut fra et
- 23 kjønnsperspektiv
- 24 • årlig likedeling av pensjonspoeng mellom ektefeller og mellom
- 25 registrert samboere med felles barn.
- 26 • at det gis aktiv informasjon om retten til omsorgspoeng for ulønnet
- 27 omsorgsarbeid for funksjonshemmede, syke og eldre
- 28 • at minstepensjonen for enslige økes

29

30 **Kvinnelige gründere**

31 Stadig flere personer blir gründere i Norge. I 2017 var det nesten 60 000
32 personer som etablerte ett eller flere foretak. Det er 50 prosent flere enn i
33 2009. Men kun hver tredje gründer var kvinne. Selv om kvinneandelen
34 har økt noe de siste årene, går det sakte. Norge er blant de land i verden
35 som har færrest kvinnelige gründere.

1
2 I 2018 var det 39 prosent kvinner som startet opp enkeltpersonforetak.
3 Av de som starter aksjeselskap var det 20 prosent kvinner.

4
5 Kvinner starter som regel enkeltpersonforetak med lav risiko, små
6 vekstambisjoner, rettet mot et lokalt marked. Kvinner etablerer egne
7 bedrifter innenfor varehandel, landbruk, helse- og sosialrelatert
8 virksomhet og personrettede tiltak.

9 «Nye varer, tjenester og produksjonsmetoder kommer ikke av seg selv.
10 Det er mennesker som står bak, menn og kvinner, men først og fremst
11 menn. For hver kvinne som har en god inntekt fra en virksomhet hun har
12 etablert selv og som fremdeles vokser, er det ni menn som er i samme
13 posisjon. For hver kvinne som har fått investeringer fra finansieringskilder
14 som såkornfond eller venturekapitalfond, er 25 menn i samme situasjon.»
15 (Regjeringens handlingsplan for kvinnelige gründere)

16 KrF Kvinner vil arbeide for:

- 17 • at 50 % av offentlige økonomiske virkemidler innen
- 18 næringsutvikling skal gå til kvinnelige næringsutviklere
- 19 • at kvinnene stimuleres til å være aktive utøvere innen
- 20 primærnæringen
- 21 • at det iverksettes tiltak som gjør det enklere å drive nærings- og
- 22 gründervirksomhet, f.eksi helsenæringen
- 23 • at det legges til rette for å fremheve kvinnelige gründere som
- 24 forbilder for kvinnelige gründerspirer
- 25 • at det foretas en gjennomgang av alle rammevilkår og ordninger for
- 26 gründere og selvstendig næringsdrivende, blant annet sosiale
- 27 rettigheter og sykepenges
- 28 • at det utredes en ordning der selvstendig næringsdrivende beholder
- 29 opptjente rettigheter til dagpenger i en utvidet periode ved
- 30 overgang fra lønnet arbeid til egen virksomhet

31 32 **Kvinner i ledende stillinger og styrerommene**

33 Gjennom hele 2000-tallet har andelen kvinner i styrer og ledelse i norsk
34 næringsliv økt jevnt, men sakte. Dette gjelder både andelen kvinner i
35 styrer og som daglige ledere. Å skape mangfold i lederposisjoner er viktig.
36 Kvinner har verdifull kompetanse å tilføre næringsliv og virksomheter.
37 Kvinnene som har kommet til i styrene er yngre og har mer formell
38 kompetanse enn sine mannlige kolleger.

39 85 prosent av aksjeselskapene (AS) der det er ti eller flere
40 styrerepresentanter har begge kjønn i sine styrer. Veksten av andelen

1 kvinner i styrene for aksjeselskapene har vært lav. Fra 2004 til 2020 har
2 kvinneandelen i styrene økt med 3,6 prosent. 20 prosent av
3 styremedlemmer i AS er kvinner. 17 prosent av ledere i AS er kvinner.

4 I allmennaksjeselskapene (ASA) er kvinneandelen i styrene 42 prosent.
5 Det kommer av kjønnskvoltering. Men kun 8 prosent av ledere i ASA er
6 kvinner. I offentlig forvaltning og administrasjon er både menn og kvinner
7 representert i styrene til nesten alle virksomhetene. I
8 statsaksjeselskapene er det krav til kjønnskvoltering.

9 KrF kvinner mener at tiden er overmoden for å utvide regelen om
10 kjønnsbalanse i allmenaksjeselskaper til også å gjelde større
11 aksjeselskaper.

12 KrF Kvinner vil arbeide for:

- 13 • flere kvinnelige styremedlemmer, blant annet gjennom økt bruk av
- 14 kvotering der kvinner er underrepresentert
- 15 • lovfesting av krav om minst 40% av hvert kjønn i styrene i større
- 16 aksjeselskap
- 17 • kurs og mentorordninger som motiverer og dyktiggjør kvinner til
- 18 lederstilling og deltakelse i styrer og råd

19

1 **KVINNER OG VOLD**

2 Menns vold mot kvinner er et alvorlig nasjonalt og internasjonalt problem.
3 Det skjer i alle samfunnslag, uavhengig av nasjonalitet eller religion.

4 **Vold i nære relasjoner**

5 Om lag hver fjerde kvinne i verden utsettes for vold i eget hjem, av sin
6 ektemann, kjæreste, tidligere partner, egne barn eller andre i nære
7 relasjoner. Vold i hjemmet er en av hovedårsakene til skader og død blant
8 kvinner i hele verden. Det kan være fysisk, psykisk og seksuell
9 mishandling. Kvinner vegrer seg ofte for å anmelde overgrepssaker.
10 Krisesenter er et sted å få kompetent hjelp i krisesituasjoner og er derfor
11 viktig å tilby.

12 Et virkemiddel som bør benyttes i langt større grad er omvendt
13 voldsalarm, det vil si elektronisk overvåkning av voldsdømte som har
14 kontaktforbud. Dette for å skape større trygghet for voldsutsatte kvinner
15 og minske risikoen for nye voldshandlinger. Omvendt voldsalarm ble
16 innført i 2013, men har kun blitt idømt i 26 saker. Til sammenligning går
17 1435 kvinner med voldsalarm per august 2020 og i 2019 ble det registrert
18 2392 brudd på besøksforbud. Andre tiltak for å stoppe forfølgere raskere
19 må også utredes.

20 Det er den mannlige voldsutøveren som dominerer i samfunnet, men slik
21 samfunnet har utviklet øker også andel kvinner som begår
22 voldskriminalitet. Det er som oftest andre kvinner og barn som blir ofre
23 for kvinners voldsutøvelse. Denne trenden ønsker KrF kvinner å være med
24 på å snu.

25 Kvinner med ulik funksjonsvariasjon er en gruppe som er mer utsatt for
26 vold og overgrep. Vi må gjøre det synlig at funksjonsvariasjon er noe som
27 er særskilt kjønnsproblem, fordi det finnes ingen automatikk for
28 beskyttelse mot vold for mennesker i denne gruppen.

29 KrF kvinner vil jobbe for:

30 Vold

- 31 ● Kunne gi lettere tilgang til voldsalarmer, samt å gjøre disse sikrere
32 og mer brukervennlige. Den som utsettes for vold i hjemmet, må ha
33 retten til å bo i hjemmet sitt og at voldsutøver er den som får
34 begrenset sin bevegelsesfrihet og straffes.
- 35 ● Omvendt voldsalarm må idømmes i langt større grad
- 36 ● Å øke behandlingstilbudet for menn med voldelig adferd.

- Samfunnet har ansvar for å gi ut informasjon, og utdanne yrkesgrupper med en gitt etisk tilnærming som gjør at de beskyttet personer med funksjonsvariasjon.

Kvinner som begår voldshandlinger

- Voldelige kvinner må få profesjonell hjelp til å håndtere følelseslivet og få nye måter å løse følelsene på enn aggressivitet.
- Kvinner må få lik kvalitet og kompetanse på soningsforholdene som menn.

Voldtekt og seksuelle overgrep

Voldtekt er en alvorlig krenkelse av menneskeverdet og et av de mest traumatiske overgrep et menneske kan bli utsatt for. Følgene av en voldtekt eller seksuelle overgrep er ofte omfattende, både psykisk og fysisk og kan gi varige helseutfordringer. Kameratvoldtekter, det vil si ungdom som voldtar ungdom som de kjenner, er en gruppe som har fått for lite oppmerksomhet. Ofrene anmelder sjelden slike saker og ønsker ingen involvering fra politi, foreldre eller støttesentre. Mange er redde for sanksjoner fra foresatte eller andre og velger derfor å tie om overgrepet. Dette fører til at de ikke blir fanget opp av hjelpeapparatet. Dette temaet bør være en del av pensum og et samtaleemne på skolen. Noen ofre for voldtekt og andre typer mishandling blir møtt med trusler, sosial utfrysning og ulike typer sanksjoner fra egen familie og egne nettverk. Trusselen for å bli sendt ut av landet kan hindre kvinnene i å søke hjelp og å ta ut skilsmisse.

Voldtekt og seksualisert vold eller overgrep er noe vi aldri skal akseptere, uansett hvem det utøves mot eller hvordan. Vi ser et behov for å samle kompetanse på dette feltet, slik at kvinners rettigheter blir sikret. En måte å øke samhandling og kompetanse på, kan være å opprette en sentral politienhet, et sex-krim, som har det overordnede ansvaret til denne type kriminalitet. Det bør etableres et team i hvert politidistrikt, bestående av en sedelighetskoordinator og en familievoldskoordinator med kun voldsrelaterte oppgaver. Man ville da hatt større mulighet til for- og etterarbeid med ofre og gjerningsperson, i samarbeid med krisesentre, voldtektsmottak, barnevern, NAV, rusklinikker og andre instanser.

KrF kvinner vil jobbe for:

- Å sikre kvinner i hele landet tilgang til voldtektsmottak, incestsentre og/eller andre hjelpeinstanser.

- 1   • Å øke politiets og rettsapparatets kompetanse om seksuelle
2   overgrep ved blant annet å etablere en sentral politienhet, der det
3   sikres at saker som omhandler familievold og seksuelle overgrep
4   prioriteres.

5 **Tvangsekteskap – kjønnslemlestelse – omskjæring**

6 Når kulturer møtes kan det bli spenninger knyttet til tradisjoner og
7 ritualer. Overgrep kan ikke aksepteres, selv om det skulle forklares ut fra
8 tradisjoner eller religion. Tvangsekteskap er forbudt i Norge, retten til
9 skilsmisse må være lik for alle som bor i Norge også de som har opplevd
10 tvangsekteskap. Omskjæring av jenter er et overgrep, og slik
11 kjønnslemlestelse er forbudt i Norge. I det forebyggende arbeidet mot
12 kjønnslemlestelse er det viktig at generasjonene samarbeider og bygger
13 bro over kløften mellom tradisjoner og ny tid.

14 KrF kvinner vil jobbe for:

15 Tvangsekteskap

- 16   • At ledere i samfunnet, inkludert i menigheter må utfordres til å
17   bekjempe tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og annen vold og
18   overgrep innen sine miljøer.

19 Kjønnslemlestelse/ omskjæring

- 20   • Få tiltak som gjør at vi forebygger og unngår kjønnslemlestelse.
21   • Å styrke helsestasjonenes og legenes kompetanse i forhold til
22   kjønnslemlestelse, slik at de kan hjelpe omskårede kvinner i fht
23   kroppsbilde, selvfølelse, svangerskap og fødsel
24   • Drap og æresvold må motarbeides og forhindres.

26 **Krisesenter**

27 Det å kunne ha et godt tilbud og dekning av krisesenter er helt essensielt.
28 Dette gjelder for menn og kvinner. Alle kommuner bør ha mulighet for et
29 krisesenter. Det viser seg at flertallet som bruker krisesenter er kvinner,
30 og hovedgrunnen er vold eller trusler om vold fra partner. Hele syv av ti
31 av dem som blir ofre for partnerdrap, hadde opplevd vold fra partner fra
32 før, og fem av ti hadde opplevd fem voldsepisoder eller mer fra partner.
33 Krisesentrene har en helt sentral rolle til å få vite om voldsepisodene, og
34 mulighet til å redde de familiene det gjelder som opplever vold av partner.

35 KrF kvinner vil jobbe for:

- 36   • At krisesentrene skal ha egne avdelinger for kvinner og særlig
37   tilrettelagt for barn.
38   • Å få egne møtesteder for unge jenter med minoritetsbakgrunn.

- 1 • Å opprette egen avdeling på asylmottak for kvinner.
- 2 • Alle asylmottak bør innføre antivoldskurs.

3

4 **Pornografi**

5 Pornografi er krenkende og reduserer mennesket, og særlig kvinnen, til et
6 objekt. Pornografien skjuler overgrep, misbruk av mindreårige og annen
7 type kriminalitet. Den seksuelle lavalderen er 16 år, og er retningsgivende
8 i forhold til definisjon av barnepornografi. Den store økningen i
9 barnepornografi og sexhandel med barn vi har sett de siste årene, viser at
10 det globale arbeidet mot denne type kriminalitet må prioriteres og
11 intensiveres. På lokalt plan vil et virkemiddel i forhold til forebygging være
12 økt kompetanse for helsepersonell, lærere og foresatte i trygg bruk av
13 internett for barn.

14 KrF Kvinner vil arbeide for:

- 15 • Økt strafferamme for overgrep mot barn også er foretatt i andre
16 land og på nett.
- 17 • Økt strafferamme for befatning med barnepornografi.
- 18 • Økt samarbeid på tvers av landegrensene mot barnepornografi.
- 19 • Utnevne et tverrfaglig utvalg som har som formål å legge frem nye
20 tiltak som i større grad beskytter barn mot pornografi og økt
21 seksualisering.
- 22 • Gå i dialog med internettleverandørene for å sikre alle
23 internettbrukere enkel tilgang på nettverksfiltre som blokkerer barns
24 tilgang til pornografi.
- 25 • Sikre at grunnskolen blokkerer for tilgang til pornografi i skoletiden.
- 26 • Sikre at de som arbeider med saker som menneskehandel,
27 pornografi, barnepornografi og overgrep mot barn får den
28 kompetanse, avlastningen og støtten en slik jobb trenger

29 **Menneskehandel**

30 Menneskehandel har i dag gått forbi narkotikaomsetning og blitt verdens
31 nest største kriminelle virksomhet, kun overgått av illegalt våpensalg.
32 Jenter i fattige land er særlig sårbare for slik utnyttelse. Svært mange
33 kvinner og barn som er offer for menneskehandel, tvinges inn i
34 sexindustrien, og mange av disse havner i Vest-Europa.

35 KrF Kvinner vil arbeide for:

- 36 • At menneskehandel etterforskes, blir forfulgt rettslig og at
37 strafferammen økes.

- 1 • Å gi politiet øremerkede midler for å øke kompetanse og prioritere
- 2 arbeidet med å avsløre menneskehandel.
- 3 • Å hjelpe ofre for menneskehandel tilbake til et verdig liv.
- 4 • Å øke internasjonalt samarbeid mot salg av barnebruder og salg av
- 5 jenter til sexindustrien.
- 6 • At kvinner som er offer for menneskehandel, gis rett til opphold.
- 7 • At førstelinjetjenesten til barnevernet, politiet og
- 8 utlendingsforvaltningen har tilstrekkelig kompetanse om
- 9 menneskehandel.

10 **Kvinner i krig og konflikt**

11 Internasjonale tiltak og planer må ha et kjønnsperspektiv, slik at kvinner
12 kommer med på lik linje med menn i arbeidet for demokrati- og
13 fredsbygging. Betydningen av økt kvinneheltaking på alle nivåer i
14 internasjonal konflikt- og krisehåndtering gjør kvinneorganisasjonenes
15 arbeid viktig. Vold mot kvinner forekommer om det er fred eller krig.
16 Kvinners og jenters risiko for å bli utsatt for voldtekt og andre former for
17 seksualisert misbruk øker dramatisk i krig og konflikter. Seksualisert vold
18 og lemlestelse av kvinners kropp er brukt som en systematisk
19 krigsstrategi mot motparten i konflikten.

20 KrF Kvinner vil arbeide for:

- 21 • At internasjonale tiltak og planer skal ha et kjønnsperspektiv.
- 22 • Å sikre et bedre vern av kvinner og barns rettigheter i krig.
- 23 • At alle involverte parter i væpnet konflikt iverksetter særlige tiltak
- 24 for å beskytte kvinner og jenter mot kjønnsbasert vold, som
- 25 voldtekt og andre seksuelle overgrep.
- 26 • Å jobbe for at kjønnslemlestelse, omskjæring og andre overgrep
- 27 mot kroppen ikke skjer i krigsrammede områder.
- 28 • Å være med og sikre kvinners integrering når de kommer til Norge.

29

30

1 **KVINNER OG UTEFORSKAP I NORGE**

2 Behovet for å høre til i et felleskap er et av de mest grunnleggende sosiale behov vi har.
3 Kvinner i Norge opplever *både selv utenforskap og å være nær noen som faller utenfor* –
4 begge deler er belastende og fremmer ikke livskvalitet og muligheten til å ha et godt liv.

5 Det kan være mange grunner til at noen opplever at de ikke er en del av felleskapet i
6 kortere eller lengre perioder. Utenforskap kan defineres som å stå utenfor viktige
7 samfunnsarenaer og kan ramme folk i alle aldre og i helt ulike livssituasjoner. Fra små
8 barn som ikke får delta i lek og aktiviteter, unge og gamle uten familie eller nettverk, de
9 som står uten arbeid, innvandrere og flyktninger og de som er syke eller uføre.

10 Viktige årsaker til utenforskap er bl.a psykiske helseproblemer, ensomhet, rus- og
11 alkoholproblemer, fattigdom, manglende inkludering, omsorgssvikt, frafall i videregående
12 opplæring, langvarig sykefravær, nedsatt funksjonsevne, mobbing og arbeidsledighet.

13 Dersom vi ikke får til en vellykket samfunnsbygging der alle opplever at de er en del av
14 felleskapet, kan vi oppleve at det vokser frem parallellsamfunn uten tilknytning eller
15 lojalitet til storsamfunnet. Dette kan bli særlig destruktivt der den enkelte mangler
16 sosiale nettverk, f.eks som følge av et liv i landflyktighet, og samtidig opplever seg
17 oversett på arbeidsmarkedet og i samfunnet forøvrig.

18 Utenforskap kan også være arvelig da manglende tilknytning til samfunnet har ofte har
19 sammenheng med lavinntekt. Studier viser at barn fra fattige familier trives dårligere på
20 skolen, benytter mindre skolefritidsordningen (SFO), barnehage, kulturskoler, frivillige
21 organisasjoner og gjør det dårligere på skolen. Antall barn som vokser opp i fattige
22 familier i Norge er økende, og ligger i dag på landsbasis i overkant av 10 prosent.

23 Lav sysselsetting og kompetansegap er blant de forholdene som særlig er utfordrende for
24 integrering og som SSB's levekårsundersøkelse viser (2016) har innvandrere dårligere
25 levekår og lavere sosial og demokratisk deltagelse enn befolkningen ellers. Barn med
26 innvandrerbakgrunn er sterkt overrepresentert i familier med vedvarende lavinntekt. (37
27 vs 5%) Innvandrere, store barnefamilier og enslige forsørgere er mer utsatt på bolig
28 markedet. Levekår, sosial og demokratisk deltagelse bedres dog med botid, samt fra en
29 generasjon til neste. Sysselsetting og inntekt øker, samt deltagelse i valg. Flere benytter
30 barnehage og fullfører videregående utdanning. Norskfødte og de som kom til landet før
31 skolealder studerer også i større grad en befolkningen forøvrig.

32 I 2019 har kommunesektoren fått et verktøy som viser hvor mye det lønner seg å
33 forebygge utenforskap, *Utenfor-regnskapet*, som beregner den potensielle gevinsten ved
34 at flere unge får gjennomført utdanning, flere kommer i jobb og sikre at alle er en del av
35 felleskapet.

36 **Særlig om tilhørighet via arbeidslivet**

37 Utenforskap er som regel hardt for den enkelte og er samtidig en trussel for bærekraften
38 i samfunnet, særlig ved at vi mister verdifulle ressurser. Å stå utenfor arbeidslivet kan
39 ofte være grunnlaget for manglende tilhørighet og sammenfalle med helseproblemer,
40 manglende integrering og fattigdom. Dette kan igjen lede til manglende muligheter til å

1 delta i felleskapet, også for barna og den onde sirkelen kan gå i arv fra generasjon til
2 generasjon.

3 I perioder med høyere arbeidsledighet vil det ifølge Fafo ofte være tre grupper som
4 konkurrerer om de samme jobbene;
5 • Voksne innvandrere og flyktninger som har kommet til Norge.
6 • Andre nordmenn som søker seg over til en annen næring eller omskolerer seg
7 fordi jobben deres har forsvunnet.
8 • Nordmenn som ikke har fullført utdanning, f.eks de som har droppet ut av
9 videregående skole.

10 *Innvandrere og flyktninger*

11 Ifølge imdi er under 50 prosent av kvinnelige flyktninger sysselsatt. Innvandrere har
12 også nesten dobbelt så stor risiko for å stå utenfor arbeidsmarkedet enn andre.
13 For flyktninger og innvandrere vil det å lære seg norsk ofte være en nøkkel til både
14 arbeid og inngang i andre felleskap. Norsk arbeidsliv krever gode norskkunnskaper for
15 deltakelse, i stigende grad også for ufaglærte yrker. Mangelen på rett til forskjøvet frist
16 ved fødselspermisjon vil være diskriminerende mot kvinner, fordi de i praksis har kortere
17 tid enn menn til å gjennomføre opplæringen når de må avbryte norskopplæringen på
18 grunn av svangerskap og fødsel.

19 Kvinner som har rett og plikt til norskopplæring, men som ikke har rett til
20 introduksjonsstønad vil ofte komme i en økonomisk vanskelig situasjon og vil kunne bli
21 fristet til å begynne på arbeidsrettede tiltak i NAV fremfor å gå på kommunal
22 norskopplæring uten økonomisk støtte, men som gir langt bedre grunnlag for å få
23 innpass i det norske samfunnet. Det samme gjelder EØS borgere som ikke har rett til
24 norskkurs og heller ikke råd til dette.

25 Introduksjonsprogrammet bør gjøres mer fleksibelt for kvinner. De bruker mye ressurser
26 på å ta vare på familien og ha omsorg for både de som er med til Norge og de som ble
27 igjen i hjemlandet. Dette fører til at i store deler av programperioden er
28 innlæringskapasiteten liten og uker og måneder går. Det er viktig å ha fokus på
29 minoritetskvinnens kjønnsroller og forhindre at de blir ufrivillig hjemmeværende.
30 For mange er 2 (3) år alt for kort kvalifiseringsløp, ikke minst grunnet «bagasjen» mange
31 flyktninger har med seg, som også må håndteres. Gjennomføringstiden bør ikke være
32 avhengig av perioden hun mottar stønaden – men basert på de konkrete behovene for
33 kvalifisering og oppfølging.

34 *Unge og voksne i utenforskap*

35 Flere faller utenfor ved at arbeidslivet har blitt mer krevende, samtidig som alternativet
36 til arbeid har blitt mer attraktivt ved at trygdesystemet er bygget ut. Mange jobber har
37 blitt effektivisert bort og inngangsbilletten til arbeidsmarkedet er utdanning.

38
39 Et av de viktigste tiltakene for å motvirke utenforskap er å hindre at flere dropper ut av
40 videregående. Norske og internasjonale studier viser en klar sammenheng mellom
41 manglende gjennomføring av videregående opplæring og ustabil tilknytning til
42 arbeidslivet. Uten fullført videregående opplæring, reduserer dette muligheter for fast
43 jobb i tillegg til en økonomisk uavhengighet og trygghet som voksen. Mange ungdommer
44 som begynner i videregående opplæring blir enten forsinket i opplæringsløpet eller
45 slutter uten å ha fått studie- eller yrkeskompetanse. 95 prosent av alle ungdommer

1 begynner i videregående opplæring samme år som de avslutter ungdomsskolen. Av disse
2 er det 70 prosent som gjennomfører på landsbasis i løpet av fem år.

3 **Forebygging er viktig, men ikke tilstrekkelig**

4 Det finnes konkrete utprøvde tiltak som gir god effekt, men som i beskjedne grad tas i
5 bruk. Forskere peker særlig på viktigheten av å:

- 6 • Styrke familien (forsterkning av relasjonene og tilrettelegging forutsigbar
7 hverdag)
- 8 • Intensive tiltak (med flere og ulike virkemidler samtidig)

9
10 Familiebakgrunn betyr mye og tidlig støtte avgjørende. Barnehageplass er viktig og
11 gjerne gratis dersom det er nødvendig, spesielt for barn med størst behov. Barn som
12 ikke har fritidstilbud eller leksehjelp hjemme, bør å få tilbud om det.

13 Kommuner som har jobbet systematisk med utenforskap fremhever viktigheten av

- 14 ✓ Tidlig innsats - fange opp i tidlig alder eller med en gang problemene melder seg
- 15 ✓ Tverrfaglig samarbeid i å avdekke problemer og følge opp risikoutsatte barn og
16 unge
- 17 ✓ Samfinansiering – midler hentes fra ulike kommunale instanser og kombineres
18 med
- 19 ✓ ekstern finansiering
- 20 ✓ Kompetanseheving – faglig påfyll for bedre å kunne avdekke og følge opp
- 21 ✓ Samarbeid med lokalsamfunn, frivillighet og lokale bedrifter for å styrke
22 inkludering,
23 trivsel og mestring

24

25 KrF Kvinner vil jobbe for at:

- 26 • Kommunene tar i bruk "Utenfor regnskapet " som verktøy og grunnlag for
27 informasjon hos seg
- 28 • Styrke familiearbeidet i kommunene og Familievernkontorene
- 29 • Øke fritidskortet til 3000 per barn og innføre dette i alle kommuner
- 30 • At introduksjonsloven åpner for for lovlig permisjoner ved svangerskap og fødsel
31 fra opplæring i norsk og samfunnskunnskap med rett til forskjøvet frist tilsvarende
32 permisjonens
33 lengde
- 34 • At retten til norskopplæring og samfunnsforståelse også åpnes for EØS borgere
- 35 • at den enkeltes flyktnings plan for integrering bør utarbeides for hele perioden
36 kommunen mottar integreringstilskuddet.
- 37 • Fokuserer på livslang læring og kompetansebygging
- 38 • Mer forskning på minoritetskvinner og psykisk og fysisk helse
- 39 • Raskere behandlingstid for å minimere tid i asylmottak og større vektlegging av
40 barnets beste enn innvandringsregulerende tiltak
- 41 • Rask og målrettet integrering og norsk ID kort med biometri til alle som har fått
42 opphold
- 43 • Frivillige som arbeidslivsfaddere (Caritas)
- 44 • Samarbeid med frivillige organisasjoner (DNT og Bydelsmødrene)
- 45 • Gi ansvar til innvandrerkvinner etter modell av "bydelsmødrene"
- 46 • Tilstrekkelig tolketjeneste, så barn ikke blir gitt denne oppgaven
- 47 • Gratis kjernetid i barnehagene
- 48 • Støtte til frivillig aktører som jobber blant barn og unge

49

1

2